

Goran Filipi
Pula

JADRANSKE ETIMOLOGIJE

Vojmir Vinja, *Jadranske etimologije, jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*, I (A-H), II (I-Pa), III (Pe-Ž), HAZU i Školska knjiga Zagreb, 1998., 2003., 2004., 1040 str. (246+306+488)

Prošle je godine (2004.) izišla iz tiska u izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti i Školske knjige i treća knjiga *Jadranskih etimologija* akademika Vojmira Vinje, redovitoga profesora romanistike u miru Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, etimologičara svjetskoga glasa čije radove ne mogu zaobići ni najugledniji romanistički etimologijski repertoari (npr. Pfisterov LEI). Riječ je o prvim pertinentnim dopunama Skokova *Etimologijskog rječnika hrvatskog ili srpskog jezika* (I-IV, HAZU [tada JAZU], Zagreb, 1971.-1974.) kojih je prvi dio izišao 24 godine nakon izlaska zadnjega sveska Skokova djela, a zadnji dio nakon punih 30 godina.

Jadranske su etimologije, kako autor u predgovoru kaže, posvećene učincima utjecaja što su ga romanski jezici i dijalekti izvršili na jezik Hrvata koji od VII. stoljeća žive na istočnoj obali Jadranskoga mora, od Istre do Boke kotorske. Etimologija je oduvijek imala najčvršće uporište u romanskim jezicima i, zahvaljujući svom „čvrstom” i poznatom polazištu, latinskom jeziku, mogla je prva graditi i izoštravati svoju metodu. Uostalom, tomu i hrvatski jezik duguje svoj prvi etimologijski rječnik. Vinjine su dopune uvjetovane koncepcijom Skokova *Etimologijskoga rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Skoka je smrt pokosila 1956., a Rječnik je svjetlost dana u potpunosti ugledao tek 18 godina nakon smrti najvećeg hrvatskog romanista koji ga dakako nije uspio sam redigirati i pripremiti za tisak, pa su mnoge manjkavosti u ERHSJ zapravo plod priređivača koji se, istini za volju, bio našao pred vrlo teškom zadaćom redigiranja tuđeg rukopisa (i to doista rukopisa, pisana perom na namakanje na hrpi raznoraznih papira i papirića), a usto još djela jednoga velikog lingvистa tadašnje Europe. Vinja je u tu zbrku za koju je Skok možda ponajmanje odgovoran (to Vinja često ističe – tvrdi da bi rječnik sasvim drukčije izgledao da ga je redigirao Skok osobno) uvelike unio reda svojim *Jadranskim etimologijama*. On je i pravi čovjek za to, kao Skokov učenik i sljedbenik. Vinja slijedi Skokov način predstavljanja građe i naznačavanje bibliografskih naznaka na kraju svakoga članka. U *Dopunama* se Skokova

građa ne ponavlja, ona se samo dopunjuje, bilo novim riječima, bilo novim tumačenjima u Skoku postojećih natuknica. Nova tumačenja termina kojima se Skok bavio daju nam mogućnost dukčijeg zaključivanja o postanju pojedinih riječi. Vinjina su etimologijska objašnjenja često znatno duža od Skokovih što je uvjetovano većim poklanjanjem pozornosti semantici, a svaki je semantički opis nužno opširniji od sažete etimologijske jednadžbe.

Prvi svezak (A-H) obasiže 246 stranica, od toga na kraći uvod otpadaju 4 stranice, na bibliografski popis 5, na kazalo 34, a ostalo je sam rječnik. Druga je knjiga (I-Pa) nešto opsežnija, ima 306 strana, od toga 250 stranica rječnika, a uz kraću autorovu napomenu uz II. knjigu ostalo otpada na kazalo i popis korištene literature. Treća je knjiga (Pe-Ž) najopsežnija, ima 488 strana: kao i prve dvije uz rječnički dio od 326 stranica ima još i kratku autorovu napomenu, popis bibliografije i kazalo od 139 strana. Prva i druga knjiga imaju kazalo koje se tiče obrađenih oblika u svakoj od njih, a u trećoj nam knjizi autor daje zajedničko kazalo za sve tri knjige. Očekujemo još jednu knjigu kazala koja bi obuhvaćala i oblike iz drugih jezika, što bi lingvistima i inim korisnicima bitno olakšalo dolaženje do podataka koje nam Vinja daje usput, baveći se oblicima koji ga zanimaju, a o kojima nalazimo i doista vrijedne autorove napomene.

Jadranske su etimologije, kako nam uostalom explicite kaže i podnaslov (*Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*) komplementarne Skokovu djelu. Da bismo dobili potpunu obavijest valja ih čitati držeći u jednoj ruci njih, a u drugoj Skoka. No, Vojmir se Vinja pobrinuo da njegovi članci u dopunama budu sasvim dovoljno razumljivi i bez Skoka. Štoviše, još i razumljiviji jer mnoge nesklapne formulacije iz Skokova rječnika ovdje se doduše vjerno navode, a tek uz Vinjin komentar postaju nam jasne. Tko god je koristio i koristi Skoka jasno mu je o čem je riječ – u *Jadranskim etimologijama* nema dvojbi, sve je kristalno jasno, sve je lijepo objašnjeno. Vojmir Vinja svoje etimologijske članke piše literarnim stilom koji se lako čita i zanimljiv je i onima koji nemaju puno znanja o predmetu, što je posebno bitno kad je riječ o etimologiji, lingvističkoj disciplini koja zanima vrlo široku publiku. Takav je način pisanja u znanosti prava rijetkost, pa ga valja i na ovom mjestu posebno istaknuti.

Ovom doista velikom etimologijskom i lingvističkom djelu Vojmira Vinje trebalo je čak šest godina da dođe do kraja (zapravo skoro do kraja, ako računam zadnji svezak s kazalima čiju će izradbu autor povjeriti drugome) i to nije na čast dvama doista uglednim hrvatskim ustanovama kojima ipak ide sva pohvala jer su se odlučili tiskati ovu knjigu. Riječ je o velikom doprinosu dakako ne samo hrvaskoj etimologiji i lingvistici. Kao i Vinjino predhodno kapitalno djelo, *Jadranska fauna – etimologija i struktura naziva* (I-II, HAZU [tada JAZU] i Logos Split, 1986, 1062 str.), i ovo će odjeknuti i odjekivati u cijeloj romanističkoj i slavističkoj znanstvenoj zajednici, a metoda će biti od velike koristi i drugim etimologičarima. Čini se da je tu metodu V. Vinja doveo do savršenstva. Dr. Vlado Skračić (Vinjin učenik kao i autor ovih redaka) u Slobodnoj Dalmaciji govori i o metodološkim dopunama Skokova djela i piše: „(...) želimo istaći da je ovdje prije svega riječ i o dopunama koje nisu nigdje izrijeком spomenute, to jest: metodološkim «dopunama» u pristupu etimologijskim istraživanjima, u čemu je učenik Vinja nadmašio učitelja Skoka.” Vinja podjednaku važnost pridaje i označitelju i označenom i referentu. Ukratko, razglabanja započinju opisom referenta (tj. predmeta ili pojma o kojem je riječ) a zatim se uspoređujući označitelje i označene za isti referent u drugim jezicima, bliskim ili udaljenim, svejedno, jer svi oni zapravo uobličuju istu stvarnost, zadanost, obično dolazi do rješenja. Obično, jer u etimologiji se ne može baš uvijek riješiti svaki problem. No, Vinja i kad nema rješenja s

pomoću metode kojom se služi ukazuje na put koji bi do njega (rješenja) mogao dovesti – kad se otkrije još koji članak koji u etimologijskom lancu nedostaje, znat će se gdje ga valja umetnuti. Ako smo maloprije rekli da su *Dopune* manje-više jednako koncipirane kao i Skokov rječnik, to za metodu kojom se do etimologija dolazi nikako ne stoji; ona je bitno različita od Skokove, moćnija i preglednija i, usuđujemo se reći, bez ostatka.

Etimologija, znanost o podrijetlu riječi, kako je već rečeno, zanima mnoge ljude. Svi vole razmišljati i razglabati odakle koji oblik dolazi, kako se on tijekom vremena mijenjao i slično. Mnogi o tim temama vole i raspravljati i slušati – npr. Ladanova etimologiziranja na HTV imaju veliku gledanost što govori u prilog ovoj tvrdnji. Čini nam se da zanimanje za etimologiju među tzv. običnim ljudima stalno raste. Ali, paradoksalno, među jezikoslovcima sve je manje interesa za takva istraživanja. Mlađe je jezikoslovce danas sve teže „natjerati“ da izaberu etimologiju kao područje svojih budućih istraživanja. Profesor je Vinja nas znao oduševiti za etimologiju, a hoćemo li i mi, njegovi učenici, znati privući naše učenike pitanje je koje ostavljamo otvorenim. Bilo kako bilo, Vinjine će knjige i drugi radovi svakako bitno utjecati na sve one koji se, barem u Hrvatskoj, budu odlučivali za etimologiziranje.

Vinjine su dopune Skoku pisane s pozicije istočnih jadranskih obala, od Istre do Boke. Za hrvatske idiome tih krajeva karakterističan je posuđeni romanski element koji je višeslojan, od dalmatskoga do književnotalijanskoga (najviše je posuđenica iz mletačkoga). Vinja je Skokovo životno djelo dopunio riječima iz spomenutih geografskih područja (riječima koje, usput budi rečeno, nisu uvijek romanizmi; ima i turcizama, anglizama, germanizama, a dakako i hrvatskih riječi), a uz to, što nije nimalo manje bitno, mnoge je tovrstne riječi koje je Skok obradio Vinja ponovno interpretirao na bolji i nadasve razumljiviji način.

Zaključujući ovaj skromni prikaz rada svoga najvećega učitelja želimo izraziti mišljenje da bi na našim filozofskim i srodnim fakultetima i institutima koji se bave jezičnim problemima valjalo poticati pisanje slavonskih, kajkavskih, turkoloških, rumunjskih i inih dopuna Skokovu rječniku, pa ga onda ponovno izdati kao NOVI SKOK u koji bi ušle sve dopune, a ono što nam je Skok ostavio prije izdavanja toga novoga etimologijskoga rječnika trebalo bi temeljito redigirati – ovakav je postupak ponovnog izdavanja velikih djela uobičajen recimo u Italiji (npr. IL NUOVO PIRONA; IL NUOVO PALAZZI).